

Karjalakysymys sodan jälkeen

Jatkosodan loputtua siirtokarjalaisten tilanne oli surkea. He asuivat pitkin Suomea toisistaan erillään, elämisen keinot ja ammatit olivat kovin monilla hakusessa, asunto-olot heikot ja he kokivat enemmän tai vähemmän asuvansa muualla kuin kotonaan. Henkinen ja fyysinen väsymys oli suurta. Vähäisiä hyviä asioita oli, että he kuitenkin saivat asua omassa maassaan.

Kantaväestön suhtautuminen heihin vaihteli neutraalista lähes avoimeen vihamielisyyteen. Pahinta lienee suhtautuminen ollut Pohjanmaalla. Vaasan läänin ruotsinkielisten kuntien edustajat pitivät 21.9.1945 kokouksen, jossa sanomalehtien mukaan vallitsi kiihkeä tunnelma ja jossa vaadittiin ”karjalaismiehityksen” lopettamista ja siirtoväen poistamista alueelta. Ei ihme, että karjalaiset alkoivat poistua oma-aloitteisesti alueelta, mutta kunnat kiirehtivät tätä vaatien loppujenkin poistamista. Ruotsinkielisissä lehdissä oli hyvinkin kovaa, suorastaan härskiä tekstiä asiasta. Näin siis suvaitseviksi itsensä leimaavat ruotsinkieliset.

Myös suomenkielinen Pohjanmaa heijasteli samaa henkeä, joka oli suorasukaista ja ilkeää. Näin mm. Ilkka-lehti 23.7.1945. Kuitenkin perustuslain mukaan jokainen sai vapaasti valita asuinpaikkakuntansa.

Poliittisista puolueista Maalaisliitolla, Kokoomuksella ja SDP:llä oli periaatteessa myötämielinen suhtautuminen siirtoväkeen. Äärivasemmistossa oli hyvin vähäinen kannatus karjalaisten keskuudessa ja ilmeisesti myös päinvastoin.

Kun pakkorauhan rajat koettiin epäoikeudenmukaisiksi, niin ei ihme, että ajatus menetettyjen alueiden palauttamisesta nousi spontaanisti evakkoväestön toiveisiin. Haave menetettyjen alueiden takaisin saamisesta oli spontaani. Sitä ei tarvinnut kenenkään keksiä.

Jo kesällä 1945 kansanedustaja **Juho Niukkasen** johtama karjalainen valtuuskunta vieraili asiaa koskien pääministeri **J.K. Paasikiven** luona. Hän kuitenkin suhtautui asiaan kielteisesti ja totesi, että asiasta puhuminen saattaisi haitata maan etuja. Olihan hän vuotta aikaisemmin ollut hyväksymässä Moskovan vaatimia uusia rajoja.

Aika, jolloin oli viisaampaa pitää suu kiinni

Heti sodan jälkeen seurasivat neuvottelut (= venäläisten sanelu) Suomen maksettavista sotakorvauksista. Sen jälkeen välittömästi seurasi ”sotasyyllisyysoikeudenkäynti” samalla moodilla. Näiden lisäksi oli edessä lopullisen rauhansopimuksen tekeminen Pariisissa 1947. Samalla moodilla sekin. Maassa oli liittoutuneiden (venäläisten) valvontakomissio kiristämässä rauhanehtojen tulkintaa mieleisekseen. Mm. suojeluskunnat, lottajärjestö

sekä sotainvalidien, -leskien ja -orpojen avustusjärjestö Aseveliliitto lakkautettiin fasistisina. Reserviupseeriliitolle oli käydä samoin ja reserviupseereiden kouluttaminen kiellettiin vuoteen 1948 saakka.

Stalin oli avittanut mieleisensä J.K. Paasikiven Suomen presidentiksi **C.G. Mannerheimin** jälkeen 1946.

Näissä oloissa Suomen virallisen johdon oli paras vaieta menetettyjen alueiden palauttamisesta. Siitä olisi saattanut tulla Suomelle lisähintaa. Suomi syyllistettiin kaikessa missä voitiin. Siinä vielä auttoi erityisesti kotimaan äärivasemmisto. Ei ihme, että Paasikivi käytti päiväkirjoissaan sanaa "hirmuista".

Suomen oli pakko allekirjoittaa vielä ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimus (YYA) 1948.

Kaiken tämän vuoksi kävi kuten ulkoministeri **Carl Enckell** oli huomauttanut **Molotoville** rauhantunnusteluissa maaliskuun lopussa 1944. Kansakunnan kollektiivista muistia ja oikeudentuntoa ei voida nujertaa, vaan se kantaa sukupolvien yli.

Karjala 1950-luvulla

Huhut Karjalan palauttamisesta lähtivät liikkeelle syksyllä 1953. Suomi voisi antaa vastineeksi osan Lappia tai sallia joitakin Venäjän tukikohtia Suomessa. Ruotsia tämä ei tietenkään miellyttänyt, sillä Venäjän raja olisi tullut lähemmäksi Ruotsin malmikaivoksia!

Keskustelut jatkuivat **Urho Kekkosen** noustua tasavallan presidentiksi 1956. Venäläinen lehdistö leimasi ne taantumuksellisten piirien päähänpistoksi, joten ulkoministeri **Johannes Virolainen** ja edellinen presidentti Paasikivi kiirehtivät pehmentämään tällaista. Samanaikaisesti Venäjällä levitettiin valhetta Viipurin alueen venäläisyydestä, jota Suomi lähti valloittamaan 1941. Suomen hallitus kuitenkin halusi keskustella Saimaan kanavasta. Joko kanava-alueen takaisin saamisesta tai vuokraamisesta.

Valtiotieteen tohtori **Jukka Seppisen** mukaan aluekysymyksissä oli kaksi tasoa: julkinen taso, jossa valehdeltiin. Toinen oli salainen taso, jossa Suomen johto pyrki saamaan Karjalan takaisin ja jossa Venäjä tunnustaisi tekemänsä vääryyden. Ulkoasian hallinto omaksui julkisen tason toimintavan.

Myös Karjalan Liitto piti asiaa esillä. Jugoslavian lähettiläs **Slavko Zore** rohkaisi 7.1.1955 Suomea ottamaan luottamuksellisissa keskusteluissa aluekysymykset esiin. Zorella lienee ollut syytä todeta näin.

Valtiojohdon vierailun yhteydessä syksyllä 1955 sovittiin Porkkalan palautuksesta ja puhuttiin epävirallisesti Karjalasta. Porkkala palautettiin tammikuussa 1956, mutta venäläisten mukaan Karjalan asiassa ei ollut mitään tehtävissä.

Karjalan kysymyksestä keskusteltiin joka tapauksessa verraten paljon venäläistenkin kanssa, mutta ilman tulosta. Merkittävistä suomalaispoliitikoista voidaan mainita ainakin Johannes Virolainen, **K.-A. Fagerholm** Paasikiven ja Kekkosen lisäksi. Venäjälle palautus oli siksikin hankala, että se olisi avannut muita samanlaisia kysymyksiä sekä Euroopassa että Japanin kanssa. Pääministeri **Hruštšev** totesi tyylysti, että rajoja voidaan muuttaa vain sodalla. Taitaako sen selvemmin sanoa.

Presidenttipeliä Karjalan asialla

1960 -luvun alussa Euroopassa levisi integraation ajatus mm. siihen liittyvine taloudellisine etuineen. Ne olivat erittäin tärkeitä Suomelle. Varsinkin Efta eli Euroopan vapaakauppasopimus. Ongelmana oli, miten päästä mukaan tähän loukkaamatta Venäjän etuja ja vaarantamatta Karjalan asiaa. Keväällä 1958 osoittivat viisarit huonoon suuntaan ja lisää oli tulossa syksyllä ”yöpakkaskriisin” vuoksi. Valtiovierailulla käynyt Kekkonen ei päässyt raja-asiassa eteenpäin yrityksestään huolimatta. Asiaan liittyi myös eräitä maanpuolustusksymyksiä asehankintoineen.

Pari vuotta myöhemmin pakkaskausi oli hellittänyt. Venäläisille oli jätetty Kekkonen tekemä luonnos Suomen ja Venäjän vapaakauppasopimukseksi. Se oli hyvitys mahdollisesta Suomen Efta -sopimuksesta. Muutoinkin tarkoituksena oli kytkeä asia Kekkonen persoonaan ja venäläisten luottamukseen maiden välillä.

Tämä alkoi toimia monien vaiheiden jälkeen. Presidentinvaalit olivat tulossa 1962 eikä aikaa ollut hukattavissa. Kekkonen kytki venäläisten hyväksymän ”Paasikiven-Kekkonen linjan” Efta-asiaan ja ulkopolitiikkansa jatkuvuuteen. Näin hänen asemansa presidentinvaalissa vahvistui. Hän näki arvonsa Venäjän silmissä ja lienee ollut siinä oikeassa.

Kekkonen onnistui Efta-asiassa, mutta ei Karjala-asiassa. Saimaan kanavakin toteutui vuokrausperiaatteella.

Keskustelu Karjalasta hiljeni 1960-luvulla, muttei sammunut. Vielä 1968 Kekkonen esitti asian myötäjälupauksineen **Leonid Brezhneville**. Vastaus oli kohtelias hyvää päivää – kirvesvartta.

Karjalan sitkeää esillä pitäminen oli kuitenkin osoitus Kekkonen henkisestä itsenäisyydestä. Sekä Paasikivi että Kekkonen ärtyivät, jos Karjala-asiaa riepoteltiin julkisuudessa, mutta he itse pitivät asiaa esillä venäläisten kanssa aina tilaisuuden tullen. Heillä oli tähän ymmärrettävä syy.

Virolainen ja Karjalainen

Kannakselaisen **Johannes Virolaisen** suhde Karjalaan lienee ollut kaiken aikaa selvä. Hänkin tosin joissakin vaiheissa suojeli uraansa kuten muutkin poliitikot. Hänen pitkä päivätyönsä kuitenkin puhuu puolestaan. Hän oli pitkäaikainen Karjalan Liiton puheenjohtaja ja aktiivinen Karjalan palauttamisasiassa.

Neuvostoliiton romahtaminen avasi periaatteessa uusia näkymiä po. asiassa, mutta Virolaisen ikä oli selvä este asian eteenpäin viemisessä.

1970 -luvulla nousi esille vasemmistososiaalidemokraattien keskuudessa karjalavastaisuus. Heillä kun oli tarve tehdä pesäero **Tanneriin, Leskiseen** ja muihin oikeistodemareihin. Venäläiset ruokkivat tätä taitavasti. Venäläispropaganda leimasi Karjalaa takaisin haluavat voimakkain haukkumasanoin.

Keskustan **Ahti Karjalaisella** oli tilaisuus ottaa etäisyyttä kilpailijastaan Virolaisesta ja osoittaa venäläisille, että häntä kannattaa tukea.

Karjala ja sen kohtalo merkitsivät hänelle – nimestään huolimatta – vain vähän tai ei mitään. Omaan uraan liittyvät näkökohdat sanelivat hänen toimiaan. Seppisen mukaan Karjalainen viestitti käyttäytymisellään, ettei hän presidenttinä tulisi puuttumaan Karjala-asiaan. Mahdollisuudet Karjala-asian hoitamiseen heikkenivät muutoinkin huomattavasti Brezhnevin kaudella, koska dogmin mukaan kommunismi ei voinut perääntyä mistään saavuttamistaan asemista. Silti Karjala-asia eli taustalla, puhuttiinpa siitä tai ei. Vasta jouduttuaan syrjään Karjalainen totesi eräässä haastattelussa 1988, että po. asiasta puhuttiin enemmän kuin nyt 1988.

Monet muutkin poliitikot ja virkamiehet vaikenivat Karjalasta pelossa että menettäisivät Venäjän tuen omalle uralleen. Ja useat vasemmistoradikaalit olivat suorastaan hyvillään Viipurin menettämisestä, koska siitä olisi tullut heidän mukaansa vain neuvostovastaisuuden keskus.

Koivisto vääristeli asioita

1980 -luvulle tultaessa sosiaalidemokraatit onnistuivat ottamaan KGB:n avulla Keskustan K-linjan paikan ulkopoliitikassa.

Presidentti **Mauno Koivisto** osoittautui Venäjään sitoutuneeksi. SDP:n kääntymien jo 1966 Kremlin puoleen ja Tannerin politiikan tuomitseminen johtivat suomettumisilmiön etenemiseen. Nuoret radikaalit mielsivät Neuvostoliiton esikuvakseen. Kun Koivisto, Sorsa ja siitä vasemmalle sijoittuneet pääsivät valtaan, Suomen länsimaisessa asemassa tapahtui laadullinen heikennys. Lopulta muut voimat kuin Koivisto ja hänen esikuntansa siirsivät Suomen lännen yhteyteen.

Presidentti Koivisto ja ulkoministeri **Paavo Väyrynen** toimivat tohtori **Jukka Seppisen** mukaan aktiivisesti Karjalan palauttamista vastaan. Koivisto oli valmis tukemaan Neuvostoliittoa sen loppuun saakka ja vastustamaan Karjalan palauttamista ja Baltian maiden itsenäisyyttä. Ehkä hän ja hänen neuvonantajansa eivät uskaltaneet neuvostovastaisuuden leiman pelossa ilmaista tukeaan näille. Koivisto antoi suorastaan Baltian vastaisia lausuntoja. Kuitenkin Venäjän taholta annettiin useaan kertaan ymmärtää, että sillä on valmiutta aloittaa neuvottelu Karjalasta. Toisaalta emme tiedä heidän ehtojaan.

Koivisto myös kertoi 19.9.1991 Viron ja Latvian presidenteille, että karjalaiset jättivät vapaaehtoisesti asuinalueensa. USA:n suurlähettiläälle hän sanoi, että luovutettujen alueiden väki lähti aikanaan vapaaehtoisesti muuhun Suomeen, johon ovat integroituneet. Joku voisi olla sitä mieltä, että tällainen tietämättömyys tai suora valehtelu maan presidentiltä on anteeksi antamatonta. Melkein kuin kodistaan tulipaloa paenneesta sanottaisiin, että hän lähti kodistaan vapaaehtoisesti. Vuonna 1992 hän totesi: Se on nyt loppu Karjalan kanssa.

Koivisto joutui tästä arvostelun kohteeksi. Hän ei kyennyt näkemään tulevaisuutta, vaan oli takertunut menneisyyteen. Seppinen ryttää Koviston perin pohjin.

Erityisesti Paavo Väyrynen ei nähnyt tosiasioita, vaan vielä kommunismin romahtaessa Venäjällä hän edelleen hoki YYA-mantraa.

Koivistosta huolimatta keskustelu Karjalasta alkoi myötä spontaanisti senkin jälkeen.

Voi sanoa, ettei virallisella Suomella ollut ns. Karjala-politiikkaa. Kuitenkin Suomi aloitti 1990-luvulla runsaat viisi miljardia markkaa eli nykyrahassa yli miljardi euroa maksavan lähialuerahoituksen. Sen tulokset ovat kyseenalaisia. Tästä rahasummasta suuntautui luovutetun alueen kohteisiin peräti vähän. Valtion talousarvioiden mukaan vuosina 1991-1997 käytettiin Venäjän avustamiseen lähes 600 milj. silloista markkaa. Tuosta summasta kohdistui luovutetulle alueelle vain 5.6 milj. mk, josta Karjalan tasavallan osuus oli 4,3 milj. mk. ja Kannaksen osuus vain 1,3 milj. markkaa. Vastikkeeton apu jatkui vielä pitkään tämän jälkeen. Kannaksellekin kohdistui avustustoimintaa mm. Viipurin kirjaston kunnostamisprojektissa. Lisäksi tulee eri kansalaisjärjestöjen ja yksittäisten kansalaisten apu.

Nuo summat olivat kuitenkin vasta alkua tulevien vuosien avustuksille, joiden selville saaminen on tehty turhan vaikeaksi jälkikäteen jostakin syystä.

Myöhemmät presidentit

Martti Ahtisaaresta tuli Koiviston jälkeen yhden kauden presidentti. SDP suhtautui häneen nuivasti eikä ajanut häntä toiselle kaudelle ponnekkaasti.

Ahtisaaren aikana tapahtui paljon myönteistä, mutta myös kielteistä Karjala-asiassa. Nämä jälkimmäiset tosin hänestä riippumatta.

Ahtisaari oli ensimmäinen presidentti sitten vuoden 1960, joka osallistui Karjalan Liiton kesäjuhliin Vaasassa. Siellä hän pitämässään puheessa hän toi Karjalan merkityksen selvästi esille. Se oli selvä käänös Koiviston kauteen.

Suomessa valmistauduttiin palautusneuvotteluihin, mutta Venäjän halukkuus väheni sitä mukaa kun presidentti **Jeltsinin** jälkeen uuden vallanhaltijan etsintä konkretisoitui KGB-upseeri **Vladimir Putiniin**.

Samoihin aikoihin Suomessa presidentiksi noussut ja ulkopoliittisesti kokematon vasemmistodemari, presidentti **Tarja Halonen** vaikenä lähes tyystin Karjalasta. Hänellä riitti kuitenkin mielenkiintoa lukuisten muiden kansanryhmien oikeuksiin. Halosen ulkopoliittinen toimintakyky rajoittui Seppisen mukaan marxilaisen ”dogmin rajoihin”. Dogmiajattelu on kankeaa ja muualta johdettua. Hän taisi todeta, ettei Suomella ole mitään vaatimuksia Venäjälle. Suomi ei edes halua hakea siltä väkivalloin riistettyjä alueita takaisin. Epäselväksi jäi myös se, mitä hän tarkoitti tässä Suomella. Vai tarkoittiko hän, että Suomi on hän? Sellaista valtuutta perustuslakimme ei presidentille ole antanut.

Samanlainen hiljaisuus on jatkunut presidentti **Sauli Niinistön** kaudella: Ei vaatimuksia Venäjälle. Tosin tällä hetkellä tuo kysymys lienee maailmantilanteen vuoksi tarpeeton.

Presidentit Putin ja Halonen Helsingin ja Pietarin välisen Allegro-junan avajaismatkalla 2010. Kuva: Lehtikuva.

Vuosina 2004-2005 tehdyn mielipidemittausten mukaan Karjalan palautusta kannatti noin kolmasosa suomalaisista ja vastusti runsas puolet. Palautuksen perusteluiksi sanottiin karjalaisia ja Suomea kohdanneen vääryyden korjaaminen, ryöstösaaliiksi koettujen alueiden palautus ja taloudelliset syyt. Kuitenkaan Venäjä sitä enää ilmaiseksi palauttaisi, vaan hinta olisi korkea. Ongelma olisi lähes 400 000 asukkaan venäläisväestö, alueen kunnostaminen jne.? Osa katsoi asian jo vanhentuneen.

Karjalan Liiton strategiassa ei mainita mitään Karjalan kysymyksestä. Karjalanpiirakat, kansallispuvut ja tanhut ovat helpompi ja turvallisempi aihe. Tarvittaneenko siihen edes valtakunnallista järjestöä.

Eräessä karjalaisten kokouksessa 2000-luvun alussa em. aihe tuli myös esille. Kokouksen puheenjohtaja totesi, että saattaisi riittää se, että Venäjä tunnustaisi riistäneensä alueen itselleen väkivalloin, pahoittelisi sitä ja sitoutuisi hoitamaan Karjalaa siten, että suomalaisuuden merkkejä ei sieltä hävitettäisi. Vai onko tämäkin Aleksisi Kiven sanoin ”liian korkealle lentävä aatos”?

Kirjallisuutta:

Jukka Seppinen: Menetetty Karjala? Minerva 2006.

Jukka Seppinen: Kun presidentti Koivisto esti Karjalan palauttamisen. Minerva 2019.

Jukka Seppinen: Kohti Karjalaa. Karjalan kirjapaino/Karjala-lehti 1998.